

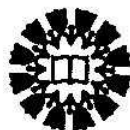
۱۳۹۹ ۵۵۲

تحلیل اقتصادی آموزش

مؤلف: دکتر مهدی مهریانی

تهران

۱۳۹۴

سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)

مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی

سرشناسه: مهربانی، وحید، ۱۳۵۹-
عنوان و نام پدیدآور: تحلیل اقتصادی آموزش / وحید مهربانی.
مشخصات نشر: تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)، مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری: چهارده، ۴۴۱ ص.: مصور، جدول.
فروست: «سمت»؛ ۱۹۵۰. اقتصاد؛ ۷۸.
شابک: ۵- ۲۳۸-۰۲-۶۰۰-۹۷۸ ۱۵۵۰۰۰ ریال
وضعیت فهرست‌نویسی: فیپا
یادداشت: پشت جلد به انگلیسی: Vahid Mehrbani, Economic Analysis of Education.
یادداشت: کتابنامه: ص. ۴۲۰-۴۳۲.
یادداشت: نمایه.

موضوع: آموزش و پرورش — جنبه‌های اقتصادی
موضوع: آموزش عالی — جنبه‌های اقتصادی
موضوع: نیروی انسانی — آموزش
موضوع: سرمایه انسانی
شناسه افزوده: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)، مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی.
رده‌بندی کنگره: ۱۳۴ ت م / ۶۵ LC
رده‌بندی دیویی: ۳۳ / ۴۳۳۷
شماره کتابشناسی ملی: ۴۰۸۵۷۳۸

سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)
مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی

تحلیل اقتصادی آموزش

دکتر وحید مهربانی (استادیار دانشگاه تهران، دانشکده اقتصاد)

ویراستار: آفاق عابدینی

چاپ اول: زمستان ۱۳۹۴

تعداد: ۱۰۰۰

حروفچینی و لیتوگرافی: «سمت»

چاپ: مهر (قم)، صحافی: زرین (قم)

قیمت: ۱۵۵۰۰۰ ریال. در این نوبت چاپ قیمت مذکور ثابت است و فروشندگان و عوامل توزیع مجاز به تغییر آن نیستند.

نشانی ساختمان مرکزی: تهران، بزرگراه جلال آل احمد، غرب پل یادگار امام (ره)،

روبه‌روی پمپ گاز، کد پستی ۱۴۶۳۶، تلفن ۴۴۲۴۶۲۵۰-۲

www.samt.ac.ir

info@samt.ac.ir

هر شخص حقیقی یا حقوقی که تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه ناشر، نشر یا پخش یا عرضه یا تکثیر یا تجدید چاپ نماید، مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

سخن «سمت»

یکی از هدفهای مهم انقلاب فرهنگی، ایجاد دگرگونی اساسی در دروس علوم انسانی دانشگاهها بوده است و این امر مستلزم بازنگری منابع درسی موجود و تدوین منابع بنیادی و علمی معتبر و مستند با در نظر گرفتن دیدگاه اسلامی در مبانی و مسائل این علوم است.

سازمان انقلاب فرهنگی در این زمینه گامهایی برداشته بود، اما اهمیت موضوع اقتضا می کرد که «رسمانی مخصوص این کار تأسیس شود و شورای عالی انقلاب فرهنگی در تاریخ ۳۱/۷/۳۷ تأسیس «سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها» را، که به اختصار «سمت» نامیده می شود، تصویب کرد.

بنابراین، هدف سازمان این است که با استمداد از عنایت خداوند و همت و همکاری دانشمندان و استادان متعهد و دلسوز، به مطالعات و تحقیقات لازم بپردازد و در رشته های مختلف علوم انسانی به تألیف و ترجمه منابع درسی اصلی، فرعی و جنبی اقدام کند.

دشواری چنین کاری بر دانشمندان و صاحب نظران پیشیده نیست و به همین جهت مرحله کمال مطلوب آن باید به تدریج و پس از آنکه آنها یادآورهای پیاپی ارباب نظر به دست آید. انتظار دارد که این بزرگواران از این حمایتی و راهنمایی دریغ نورزند و با پیشنهادهای اصلاحی خود، این سازمان را در اصلاح کتاب حاضر و تدوین دیگر آثار مورد نیاز جامعه دانشگاهی جمهوری اسلامی ایران یاری دهند.

کتاب حاضر برای دانشجویان رشته اقتصاد در مقطع کارشناسی به عنوان منبع اصلی دروس «اقتصاد آموزش» و «اقتصاد آموزش و پرورش» هر کدام به ارزش ۳ واحد تدوین شده است. امید است علاوه بر جامعه دانشگاهی، سایر علاقه مندان نیز از آن بهره مند شوند.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	پیشگفتار
۵	فصل اول: مباحث مقدماتی
۵	۱-۱ اهمیت آموزش
۱۲	۱-۲ مفاهیم آموزش و تحصیل
۱۶	۱-۳ ارتباط علم اقتصاد با آموزش
۲۰	۱-۴ آموزش: کالای خصوصی یا عمومی؟
۲۵	۱-۵ اهداف آموزش
۲۷	۱-۶ پیدایش و موضوع اقتصاد آموزش
۲۹	۱-۷ جمع‌بندی فصل
۳۱	فصل دوم: شاخصهای آموزش
۳۱	۲-۱ مقدمه
۳۱	۲-۲ شاخصهای کمیت آموزش
۳۲	۲-۲-۱ نرخ ثبت‌نام
۳۷	۲-۲-۲ نرخ اتمام مقطع ابتدایی
۳۷	۲-۲-۳ نرخ باسوادی
۳۸	۲-۲-۴ تعداد سالهای تحصیل
۴۱	۲-۳ شاخصهای کیفیت آموزش
۴۲	۲-۳-۱ نمره تحصیلی
۴۵	۲-۳-۲ تراکم محصل
۴۷	۲-۳-۳ خصوصیات معلم
۵۰	۲-۳-۴ مخارج آموزشی
۵۲	۲-۴ جمع‌بندی فصل

فصل سوم: جایگاه آموزش در عقاید اقتصاددانان

۳-۱ مقدمه

۳-۲ مکتب کلاسیک

۳-۲-۱ آموزش، مالیات و بازتوزیع درآمد در قالب کلاسیک

۳-۳ آلفرد مارشال

۳-۴ رویکرد نهادی

۳-۵ اقتصاددانان قرن بیستم و معاصر

۳-۶ جمع‌بندی فصل

فصل چهارم: سرمایه انسانی

۴-۱ مقدمه

۴-۱-۱ تاریخچه مفهوم سرمایه انسانی

۴-۱-۲ جزئیات مصرف سرمایه‌گذاری آموزش

۴-۱-۳ سرمایه‌های انسانی و سرمایه‌های لئونتیف

۴-۱-۴ سرمایه‌گذاری در سرمایه انسانی

۴-۱-۵ فرایند اثبات سرمایه انسانی

۴-۱-۶ نقش خانواده

۴-۱-۷-۱ تقاضا برای سرمایه‌های انسانی و تابع دستمزد

۴-۱-۷-۲ آموزش والدین و عملکرد تحصیلی فرزندان

۴-۱-۷-۳ اثر درآمد خانواده

۴-۱-۸ سرمایه انسانی در تولید و مصرف خوار

۴-۱-۹ نقش محیط آموزشی

۴-۱-۱۰ جمع‌بندی فصل

پیوست

فصل پنجم: منافع اقتصادی - اجتماعی آموزش

۵-۱ مقدمه

۵-۲ منافع خصوصی (شخصی)

۵-۲-۱ ابعاد اقتصادی

۵-۲-۲ ابعاد اجتماعی

۵-۳ منافع عمومی

۵-۳-۱ ابعاد اقتصادی

۱۵۴	۵-۳-۲ ابعاد اجتماعی
۱۶۶	۵-۴ شواهد جهانی از منافع خصوصی و عمومی
۱۷۸	۵-۵ آموزش و تحرک اجتماعی
۱۸۱	۵-۶ دخالت دولت در بازار آموزش
۱۸۵	۵-۶-۱ معایب آموزش دولتی
۱۸۹	۵-۶-۲ طرح یارانه نقدی
۱۹۷	۵-۶-۳ طرح بُن تحصیلی
	۵-۶-۳-۱ منطق و ویژگیهای بُن تحصیلی
	۵-۶-۳-۲ اثربخشی طرح بُن
۲۰۵	۵-۶-۴ مقایسه طرح یارانه نقدی و بُن تحصیلی
۲۰۸	۵-۷ چالش کارایی رابری
۲۱۴	۵-۷-۱ تبادل کارانه رابری و وجود آثار خارجی
۲۱۷	۵-۷-۲ تبادل کارایی رابری بدون آثار خارجی
۲۲۰	۵-۷-۲-۱ حالت کامل بودن بازار سرمایه
۲۲۱	۵-۷-۲-۲ کارکرد نظام مالیات - امانا
۲۲۶	۵-۸ جمع بندی فصل
۲۲۸	پیوست
۲۲۹	فصل ششم: بازدهی آموزشی
۲۲۹	۶-۱ مقدمه
۲۳۰	۶-۲ آموزش و درآمد
۲۳۱	۶-۲-۱ رابطه علیت
۲۳۳	۶-۲-۲ منحنی درآمد - سن
۲۴۳	۶-۲-۳ منحنی ثروت - سن
۲۴۴	۶-۲-۴ منحنی درآمد - تحصیلات
۲۴۶	۶-۲-۵ اثر بهره‌وری متقاطع
۲۵۴	۶-۳ هزینه‌های آموزش
۲۵۵	۶-۴ معیارهای بازدهی
۲۵۶	۶-۴-۱ نرخ بازدهی مینسری
۲۵۸	۶-۴-۲ نرخ نهایی بازدهی تحصیلات
۲۶۱	۶-۴-۳ خالص ارزش فعلی

۲۶۳	۶-۴-۴ نرخ بازدهی داخلی
۲۶۴	۶-۴-۵ نسبت منافع به هزینه‌ها
۲۶۵	۶-۴-۶ شاخص بازدهی سالانه
۲۶۶	۶-۵ تصمیم‌سازی در مورد ادامه تحصیل
۲۷۶	۶-۶ سطح بهینه آموزش
۲۷۷	۶-۶-۱ الگوی تحصیل
۲۸۲	۶-۶-۲ الگوی سرمایه‌گذاری - مصرف
۲۸۶	۶-۶-۳ الگوی درآمد - تجربه کاری
۲۸۹	۶-۶-۴ الگوی دو دوره‌ای
۲۹۶	۶-۶-۵ الگوی زمان پیوسته
۲۹۹	۶-۷ تمایز مبتنی بازدهی آموزش
۳۰۴	۶-۸ جمع‌بندی فصل
۳۰۷	پیوست
۳۱۶	فصل هفتم: آموزش ضمن خدمت
۳۱۶	۷-۱ مقدمه
۳۱۷	۷-۲ رفتار بنگاه
۳۲۰	۷-۳ آموزش عمومی
۳۲۶	۷-۴ آموزش اختصاصی
۳۳۳	۷-۵ آموزش به مثابه پیشرفت فنی
۳۳۶	۷-۶ جمع‌بندی فصل
۳۳۷	فصل هشتم: رویکردهای متفاوت به نقش آموزش
۳۳۷	۸-۱ مقدمه
۳۳۸	۸-۲ نقد شفر
۳۴۱	۸-۳ نقد وایزمن
۳۴۴	۸-۴ نظریه «فیلتر»
۳۴۷	۸-۵ نظریه «علامت‌دهی»
۳۵۸	۸-۶ نظریه «غربالگری»
۳۶۲	۸-۷ جمع‌بندی فصل

۳۶۴	فصل نهم: آموزش و توسعه اقتصادی
۳۶۴	۹-۱ مقدمه
۳۶۶	۹-۲ آموزش و رشد اقتصادی
۳۷۶	۹-۳ آموزش، فقر و توزیع درآمد
۳۷۹	۹-۳-۱ مروری بر مطالعات صورت گرفته
۳۸۰	۹-۳-۲ روش تحقیق و چهارچوب نظری مسئله
۳۸۴	۹-۳-۳ آموزش عالی و نابرابری
۳۸۶	۹-۳-۴ فرضیه‌ها و تصریح الگو
۳۸۷	۹-۳-۵ روش تخمین و نتایج
۳۸۹	۹-۳-۶ نتیجه‌گیری
۳۹۱	۹-۴ آموزش و بازاریابی
۳۹۲	۹-۴-۱ پیشینه مطالعات
۳۹۴	۹-۴-۲ چهارچوب نظری
۴۰۰	۹-۴-۳ پیامدهای فرعی آموزش: بحث و شواهد
۴۰۴	۹-۴-۴ نمونه و یافته‌ها
۴۰۹	۹-۴-۵ نتیجه‌گیری
۴۱۰	۹-۵ ملاحظات در برنامه‌ریزی توسعه
۴۱۵	۹-۶ جمع‌بندی فصل
۴۱۸	پیوست
۴۲۰	کتابنامه
۴۳۳	نمایه

فهرست جداول

صفحه

عنوان

۳۴	جدول ۲-۱ شاخصهای کمیّت آموزش در کشورهای مختلف (درصد)
۳۹	جدول ۲-۲ میانگین تعداد سالهای آموزش بزرگسالان (افراد ۱۵ ساله و مسن تر)
۴۰	جدول ۲-۳ میانگین تعداد سالهای تحصیل در ایران
۴۳	جدول ۲-۴ امتیاز ریاضی در پایه چهارم ابتدایی، سال ۲۰۱۱
۴۳	جدول ۲-۵ نیاز دولت طلب در پایه چهارم ابتدایی
۴۶	جدول ۲-۶ نسبت دانش آموز معلم در مناطق مختلف جهان
۴۹	جدول ۲-۷ معلمان آموزش در بخش دولتی به معلمان
۵۲	جدول ۲-۸ مخارج آموزش در سراسر کشور، مختلف
۹۰	جدول ۴-۱ تفاوت و شکلهای سرمایه انسانی
۹۴	جدول ۴-۲ تقسیم بندی متغیرها براساس ماهیت شکل گیری
۹۸	جدول ۴-۳ سرمایه و نیروی کار داخلی ایالات متحده در تجارت خارجی (۱۹۴۷)
۱۰۴	جدول ۴-۴ وضعیت کشورهای مختلف از لحاظ مؤلفه های توسعه انسانی
۱۲۲	جدول ۴-۵ سهم دانشجویان خانواده ها در ربحهای درآمدی مختلف که توانسته اند ...
۱۲۳	جدول ۴-۶ توزیع محصلان مؤسسات آموزشی دولتی در مقاطع تحصیلی براساس ...
۱۵۴	جدول ۵-۱ سطح آموزش زنان و سلامت کودکان در کشورهای مختلف
۱۷۰	جدول ۵-۲ متوسط نرخ بازدهی در مقاطع آموزشی مختلف (به درصد)
۱۷۱	جدول ۵-۳ بازدهی سرمایه انسانی و فیزیکی (به درصد)
۱۷۳	جدول ۵-۴ نرخ بازدهی مقاطع تحصیلی (به درصد)
۱۷۴	جدول ۵-۵ نرخ بازدهی سرمایه گذاری در آموزش براساس سطح درآمد سرانه کشورها...
۱۷۵	جدول ۵-۶ میانگین نرخ بازدهی مینسری (به درصد)
۱۷۶	جدول ۵-۷ بازدهی رشته های تحصیلی در آموزش عالی (به درصد)
۱۹۴	جدول ۵-۸ تغییرات رفاه پس از پرداخت یارانه توسط دولت

۵۹	نتایج آثار اجرای طرح بن تحصیلی در چند کشور منتخب	۲۰۴
۶۰	میانۀ درآمد سالانه افراد براساس سن و آموزش (به دلار)	۲۳۵
۶۱	نرخ نهایی بازدهی تحصیلات و تغییرات آن	۲۵۹
۶۲	دو جریان درآمدی متفاوت حاصل از سرمایه گذاری در سرمایه انسانی	۲۶۷
۶۳	تصمیم سازی فرد در مورد ادامه تحصیل	۲۷۱
۶۴	تفاوت جنسیتی افراد آموزش دیده در کشورهای مختلف جهان	۳۰۰
۶۵	نرخ بازدهی مینسری آموزش به تفکیک جنسیت (به درصد)	۳۰۳
۸۰	اطلاعات مثالی الگوی علامت دهی	۳۵۱
۹۰	برخی از مهم ترین پژوهشها در زمینه تأثیر آموزش بر رشد اقتصادی	۳۶۹
۹۱	برآورد تأثیر آموزش بر فقر و نابرابری درآمدها براساس داده های ۹۱ کشور	۳۸۸
۹۲	مقایسه کشورهای براساس سطح توسعه انسانی از منظر آموزش و معیارهای مرتبط ...	۴۰۱
۹۳	متوسط سر از دواخ زنان با توجه به تعداد سالهای آموزش	۴۰۳
۹۴	آمارهای توصیفی داده ها در شهر تهران	۴۰۵
۹۵	برآورد تأثیر آموزش زنان بر باروری در شهر تهران	۴۰۷
۹۶	نرخ ثبت نام در مقاطع تحصیلی مختلف، در ژاپن (به درصد)	۴۱۵

فهرست شکلها

عنوان

صفحه

۱۸	شکل ۱-۱ ارتباط آموزش با اجزاء علم اقتصاد
۶۸	شکل ۱-۲ نرخ بهینه مالیات بر درآمد
۷۱	شکل ۳-۲ نمایش اثر گسترش آموزش بر نابرابری درآمدها
۱۰۹	شکل ۴-۱ سطح هزینه انباشت سرمایه انسانی (با فرض بازدهی نزولی نسبت به مقیاس)
۱۱۰	شکل ۴-۲ اثر افزایش ارزش خدمات سرمایه انسانی یا قیمت نهاده‌های کالایی بر ...
۱۲۴	شکل ۴-۳ تأثیر ویژگی‌های والدین بر سرمایه انسانی و درآمد فرزند
۱۴۰	شکل ۵-۱ نمایش کلی منافع آموزش
۱۹۱	شکل ۵-۲ پرداخت یارانه توسط دولت در بازار آموزش
۱۹۷	شکل ۵-۳ عرضه آموزش رایگان با مسئولیت دولت
۲۰۶	شکل ۵-۴ دو سیاست پرداخت یارانه برین آموزش
۲۱۶	شکل ۵-۵ ناکارایی در بازار آموزش
۲۲۰	شکل ۵-۶ سطح آموزش کارا
۲۲۴	شکل ۵-۷ نرخ یارانه کارا
۲۲۶	شکل ۵-۸ نرخ یارانه برابر ساز
۲۴۰	شکل ۶-۱ منحنیهای درآمد - سن براساس سطوح مختلف تحصیل
۲۴۵	شکل ۶-۲ منحنی درآمد - تحصیلات
۲۷۱	شکل ۶-۳ روند درآمد و بازدهی سرمایه‌گذاری در سرمایه انسانی
۲۷۴	شکل ۶-۴ رابطه درآمد و سن در صورت کسب مدرک کارشناسی و عدم آن
۲۷۸	شکل ۶-۵ قاعده توقف
۲۸۱	شکل ۶-۶ سطح بهینه آموزش با فرصتهای برابر و توانایی نابرابر
۲۸۵	شکل ۶-۷ سطح بهینه آموزش براساس ثروت خالص و انگیزه مصرفی
۲۸۹	شکل ۶-۸ سطح بهینه آموزش در پی تغییرات قیمتی

۲۹۵	شکل ۶-۹ سطح بهینه آموزش با توجه به هزینه نهایی (MC) و منفعت نهایی (MB)
۳۲۵	شکل ۷-۱ منحنیهای درآمد-سن با وجود آموزش ضمن خدمت عمومی و بدون آن
۳۳۴	شکل ۷-۲ پیشرفت فنی سرمایه اندوز در پی آموزش ضمن خدمت
۳۴۷	شکل ۸-۱ تمایز نظریه فیلتر با نظریه سرمایه انسانی
۳۵۲	شکل ۸-۲ دستمزد پیشنهادی به صورت تابعی از سطح آموزش
۳۵۳	شکل ۸-۳ تعادل جداکننده براساس سطح تحصیلات
۳۵۴	شکل ۸-۴ تعادل یکجا
۳۵۵	شکل ۸-۵ وجوه تشابه و تفاوت دو نظریه سرمایه انسانی و علامت‌دهی
۳۹۸	شکل ۹-۱ منحنی بی‌تفاوتی خانواده

پیشگفتار

تکامل اندیشه اقتصادی در اطوار زمان موجب تغییر نگرش به عوامل تولید، ایجاد ثروت و بهبود دهنده بهره‌وری شده است؛ به گونه‌ای که کانون توجهات از عوامل فیزیکی و مادی به عوامل نامشهود و غیر فیزیکی منتقل شد. حاصل این تطورات ظهور مفهوم سرمایه‌انسانی و الگوهای مرتبط با آن در تبیین رشد و توسعه در متنهای اقتصادی بود که از اواخر دهه ۱۹۶۰ میلادی اتفاق افتاد. از آن پس بود که در کتابهای اقتصاد توسعه، بخشی به آموزش اختصاص یافت. هر چند قدمت اعتقاد به وجود منابع رشد اقتصادی غیر انسانی و سرمایه به دهه‌ها قبل از آن برمی‌گردد، می‌توان این انقلاب در نظریه اقتصاد را رخدادی تقریباً جدید محسوب کرد که سرلوحه قرار دادن رهنمودهای آن سرنوشت بسیاری از ملتهای معتقد به آن را دگرگون کرد.

پیدایش نظریه سرمایه‌انسانی منجر به این شد که قابلیت انسان بیش از پیش شناخته شود و به ارزشهای بشری ارج نهاده شود؛ چرا که سال‌ها در این، انسان عمدتاً یک ابزار تولید تلقی می‌شد که تنها فعالیت یدی‌اش در فرایند ایجاد ارزش اقتصادی به حساب می‌آمد. گویا انسان فاقد هرگونه ظرفیت ادراکی بود که توجه کردن به آن و تلاش برای توسیع آن توفیقی حاصل نمی‌کرد. این ایده که ارتقای سطح دانش و سلامت به خلق محصول بیشتر می‌انجامد، باعث شد که هر نوع اقدام در این جهت سرمایه‌گذاری قلمداد شود؛ و در عین حال، توجه به این ابعاد انسانی که جزء نیازهای او به شمار می‌رود و در حفظ منزلت انسان تعیین‌کننده است تشدید شود. شاید مصراع معروف «توانا بود هر که دانا بود» که قرن‌ها پیش به ادبیات فارسی وارد شد، و همواره همچون مثلی در میان مردم نقل می‌شود، بی‌تناسب با مفهوم سرمایه

انسانی نباشد که نشان از واقف بودن حکیمان ایرانی به ماهیت این دیدگاه در سده‌ها پیش از رسمیت یافتن آن است.

اکنون دیگر اقتصاددانی یافت نمی‌شود که به تأثیر مهم کیفیت انسان بر سطح رفاهش واقف نباشد و صرف پول و زمان برای گسترش ظرفیت بالقوه انسان و فعلیت بخشیدن به آن را توصیه نکرده آن را سازنده تصور نکند. بنابراین، امروزه تخصیص منابع بودجه از سوی خانوارها و دولتها به مقوله آموزش به رویه‌ای معمول و مهم مبدل شده است که تحلیل چرایی، چگونگی و پیامدهای آن از منظر اقتصادی ضروری می‌نماید. خوشبختانه منتهای قابل توجهی در زمینه سرمایه انسانی و شکلهای مخفف سرمایه‌گذاری در آن، به خصوص آموزش، در سطح دنیا منتشر شده است که به روش آگامی دانش‌پژوهان در این حوزه کمک می‌کنند. همچنین چند کتاب فارسی با عنوان «آموزش و پرورش» به قلم برخی اقتصاددانان نگاشته شده که به افزایش دانش در این مورد کمک شایانی کرده است. با وجود این، کتاب پیش رو نیز با درک نیازها و برخی ضللهای موجود در همین راستا ارائه شده است تا به تکمیل مجموعه کتابهای قابل دسترس و برطرف کردن کاستیهای موضوعی این حوزه کمک کند. عنوان کتاب «تحلیل اقتصادی آموزش» برگزیده شد زیرا نظریه سرمایه انسانی و تحلیل مسائل مختلف با آموزش محور اصلی بحث در این کتاب است. در این راستا، سعی شد که ارائه مطالب فراتر از بحث توصیفی محض باشد تا آنجا که جنبه ریاضی موضوعات تقویت شود؛ یعنی که در کتابهای فارسی موجود به چشم می‌خورد.

فصلهای کتاب به نحوی مرتب شده‌اند که خواننده ضمن درک ارتباط میان آنها، به تدریج و با پیش رفتن در مطالعه کتاب، محدوده اطلاعات خود را به طور منظم وسیع تر کند و از لحاظ فقدان توالی مناسب موضوعی دچار اغتشاش ذهنی نشود. از این رو، فصل اول به مطالب مقدماتی اختصاص یافته است تا مدخلی باشد برای آشنایی با کلیت مباحث و آمادگی ذهن برای ورود به جزئیات در مراحل بعدی. به همین منظور، در این فصل کوتاه، معرفی مفاهیم، موضوعات اصلی قابل بحث در اقتصاد آموزش، و اهمیت آنها مطرح شده است. پس از اینکه مفهوم

آموزش و اهمیت توجه به آن از نظر گذشت، در فصل دوم شاخصهای گوناگون سنجش آموزش، که در مطالب و فصلهای بعدی مورد اشاره قرار می گیرند، و هر محققى باید با آنها آشنا باشد، معرفی خواهند شد، و همراه با آن وضعیت کشورها براساس اطلاعات موجود مقایسه می شود. در فصل سوم، به مرور موضع گیری برخی از اقتصاددانان به آموزش، از گذشته تا عصر حاضر، می پردازیم. مطالعه دیدگاههای اندیشمندان برای دستیابی به درك کامل تر از کارکرد آموزش مفید خواهد بود. در فصل چهارم، با پیش کشیدن مفهوم و تاریخچه سرمایه انسانی، فرایند انباشت آن با تأکید بر دانش در قالب آموزش با جزئیات بررسی می شود. نقش خانواده در این موضوع مهمی در این فصل است که معمولاً در کتابهای مرتبط نادیده گرفته می شود. فصل پنجم گستره آثار و منافع آموزش در جامعه را از دو بعد اقتصادی و اجتماعی ارزیابی می گیرد. مطالعه این فصل اهمیت آموزش و ابعاد گسترده حاصل از گسترش آن را نمایان می سازد. به همین دلیل، این فصل با اختصاص بخشی به موضوع مهم سیاست های دولتی در آموزش پایان می یابد. در فصل ششم، موضوع مهم باردهی آموزش به طور مفصل به بحث گذاشته می شود که براساس آن تصمیم سازی برای ادامه تحصیل، و الگوهای مختلف انتخاب سطح بهینه آموزش معرفی و تحلیل می شود. تحلیل آموزش ضمن خدمت، که از انواع مهم و تأثیرگذار آموزش در عرصه توسعه است، موضوع فصل هفتم است. رفتار بنگاه و پیامد انواع آموزش ضمن خدمت در این فصل بررسی می شود. پس از بحث در زمینه آموزش و نقش مؤثر آن، در فصل هشتم، دیدگاههای دیگری متفاوت با آنچه در فصلهای پیشین مطرح شده است معرفی خواهد شد؛ نظریه هایی که یا نقش و کارکرد آموزش را فراتر از آنچه در نظریه سرمایه انسانی مطرح است پررنگ تر می کنند، یا بعضاً ادعای این نظریه را در مورد آموزش زیر سؤال برده، اهمیت آن را کم رنگ می کنند. سرانجام، فصل نهم و پایانی به سه موضوع مهم در اقتصاد توسعه اختصاص می یابد، یعنی رشد اقتصادی، نابرابری و جمعیت، که با آموزش مردم در آمیخته اند. این فصل از یک ویژگی متمایز با دیگر فصلهای کتاب برخوردار است؛ به این صورت که موضوع مورد

بحث در قالب مطالعه‌ای پژوهشی، یا مرور پژوهشهای صورت گرفته ارائه می‌شود. در حالی که فصلهای پیش از آن صرفاً بر مباحث نظری متمرکزند.

این کتاب که حاصل مدتها مطالعه، پژوهش و تدریس در اقتصاد آموزش است، قابلیت تدریس در مقاطع کارشناسی و کارشناسی ارشد علم اقتصاد را دارد و در تألیف آن از نقطه‌نظرها و پرسشهای مفید برخی از دانشجویان در دانشکده اقتصاد دانشگاه تهران استفاده شده است که در اینجا از تمام آنها تشکر می‌کنم. خدا را شاکرم که توفیق انجام این کار علمی را به بنده عطا فرمود و امید دارم که محتوای این کتاب، منشأ آثار مفید و سازنده در جامعه دانشگاهی کشور باشد، و محققان را در پژوهشهایشان کمک کند. امید دارم که چنین اقدامی موجبات رضایت خداوند را فراهم آورد، با برأخروی همراه شود و مصداقی از باقیات الصالحات باشد و در ادای دین خود به جامعه و دانشگاه مؤثر افتد. در پایان، بر خود واجب می‌دانم از مسئولان انتشارات اسفیل روز دین «سمت» به دلیل مساعدت و نظر مثبت ایشان به این کتاب مراتب تشکر را ابراز کنم. از خوانندگان محترم نیز خواهشمندم نظرات خود را از طریق پست الکترونیکی vmehrban@ut.ac.ir به اینجانب منتقل کنند.

وحید مهربانی

دانشگاه تهران، دانشکده اقتصاد

زمستان ۱۳۹۴